

HENRIK SAXGREN

ILULIARSUIT UNGATAANNI

Nunaqarfik, kangerliumaneq kangerlullu

Siulequt

Ilimanameeqqaarpunga februaari qaammataagaa 2015. Kaperlaavoq ullormut nal. akunneri 16-it taartarluni isseqalunilu. Nunaqarfimmiunik ilisarimasaaqanngilanga inuiaqatigiinnguilli matoqqasut akornanni iseqquneqarsiineq ilungersunarpoq. Aallaqqaammut tarrup ataani inuk kisima angalaarusaartarpunga, illuni matoqqasuni qulliit qaamarngi kialaartut isigisarlugit. Taavali nunaqarfiup utoqqartaanut imminut kaffisoriaqqusalerpunga. Tamanna kingorna uggorinngisaannarpara, oqaluttuaasigummi paasilerpara Kalaallit Nunaanni qanga pissutsit ullumikkullu pissutsit akornanni piffissaq qanoq sivikissimatiginersoq. Tassami utoqqaat illuni nutaaliaasuni, imeqarlutillu innaallagialinni, kaffisoqatikka nunaqarfeerannguani qanganisarpaluttuni illuni issunik ujaqqanillu qarmalinni peroriartorsimapput.

Eqimi Avannarlernilu meeraanertik pillugu utoqqaat oqaluttuaat tiguartinnaqaat minnerunngitsumillu qamuuna aalaterneqaatigisarpakka meeraallutik ukiumi ullaakkat illup ilua nilleqisoq itertarnitik, illullu iluata kissannissaata tungaanut qipittorluarsimallutik anaanaminnit utaqqisitaasarnitik tamarmik nuannerluinnartumik eqqaamasaaqarfigaat tusarnaarlugit.

Qatanngutitik qassit tupakuluusimut nappaatinullu allanut annaasimanerlugit ilaasa eqqaamaqqissaanngilaat, sulili makinnatik qipittuussimatillutik tiitortinneqartarnerfik tamavimmik eqqaamavaat.

Kalaallit Nunaanni *kulturi* eqqarsaatigalugu qanga pissutsit ullumikkullu atukkat akornanni piffissap sivikitsuinnaanera nunaqarfimmi utoqqarnut pulaartarninni paasiartulerpara. Tasiusamili piniaqataagaangama piffissap Kalaallit Nunaata *pinngortitaanut* tunngatillugu qanoq tupinnarluinnartiginera aamma paasisarpara.

Qaqqat Tasiusamik unguasisimasut nakkaasimanerisa ilaat ukiut miliartillit matuma siornatigut pisimasuupput, iluliarsuillu kangerlummi siumortakkagut ukiut miliuunilit ingerlanerini sermersuarmiit kaanngariartuaarsimasuupput. Iluliarsuarnit miliuunit arlalinnik pisoqaassusilinnit kassortartarpugut, illuaqqamut apuukkutta aatsillugit kaffi-liassatsinnik.

Tamakku, piffissaq eqqarsaatigalugu pissutsit imminut akerleriissutut ittut, nunaqarfimmut arfineq-pingasoriarlunga tikeraartarninni nalaattuartarpakka.

Taamalu misigisakka sumiiffigisaq pillugu eqqarsaatnik nutaanik pilersitsipput, piffissaq kisimi siaarujussuarsimasutut ilisinnagu, kisiannili tangertat tamarmillusoq isuminnut illugiinnut siaarsimasutut illutik: qaamaneq

taarnerlu – seqineq qaammallu – ulloq unnuarlu – kiak issilu. Taamatullu aamma nunaqarfimmi ulluinnarni pisartut malinnaaffigalugillu assilisarpakka paasiniarlugu qanga nunaqarfinni kulturi qanoq sulit atugaatiginersoq Ilimanamilu pissutsini nutaasuni qanoq ersaritsiginersoq.

...

Palasip Hans Egedep 1721-mi Kalaallit Nunaannut tikinnissaa sioqqullugu Inuit pinngortitaq aallaavigalugu upperisaaqarput allattaaseqaratik, upperisartik tunngavigalugu ilequlersuutininik allerutinillu angakkortamik peqqussutaanik nakkutigisaannillu ulikkaarlutik.

Ukiorlussuarmi piniagassaarukkaangat piliallu naammanngikkaangata nunaqqatigiit perlerarlutik nungutaasinnaasarpur. Taama pisoqartillugu nunaqarfimmi utoqqaanersaasut imminnut pilliutigalutik imminnut toquttarput. Hans Egedep pinngortitarsuup naakkittaassusia tamanna paasisimanngilaa angakkullu upperisatoqarlu pisuutippai nammineq oqarneratut misigittassuseqannginnermut naakkittaassutsimullu. Qularinngilluinnarpaa inuit aatsaat annassinnaasut lutherikkormiut naaggaartut upperisaat naapertorlugu kristumiunngortinneqarunik.

Hans Egedeli nammineq inuit akornanni ajoqersuisinnaarpiannngilaq, oqaatigilluaannarlugu kalaallisut oqalusinnaannginnami. Ernerali Poul Egede, Kalaallit Nunaanni peroriartorsimasooq, angumminit allaavoq kalaallisut oqaluttarami. Taamatullu aamma – qujanaqisumik – angummiiniit kalaallit kulturiannik paasinninnerusimaqaluni.

Poul Egede 1752-imi Claushavnimi – Qeqertarsuup Tunuani Kangiata paavani iluliarsuit ikkarlisimasut ungataanniittumi – ajoqersuiartortitaqarfimmik pilersitsivoq.

Tamanna qangarsuaaniilli inuit aasivinnaaraat Ilimanamillu taagorlugu, tassagoq ilimanaateqarluarmat. Pukkitsormiulli arfanniat nunaqarfik ukiut qulit sioqqullugit namminneq pimissut tiguaramikku Claushavnimik atsersimavaat.

Ilimanaq Kalaallit Nunaanni nunaqarfiit pisoqaanerpaat ilagaat – anorimullu ammaannartuulluni – Qeqertarsuup tunuata kangerliumarnganut qaarsumi manissumiittoq. Ukiumi kaperlattarpoq novembarip naalerneraniit januaarip qiteqqunnissaata tungaanut, anorleraangallu nunaqarfik nunarsuarmi issinnerpaatut misinnarsinnaasarpooq.

Sorsunnersuit aappaat sioqqullugu Ilimanap avannaani

marlunnik mikisunik nunaqarfeqaraluarpoq – Eqi, Kangiata sinaaniittoq aamma Avannarliit, Eqimiit kilomiiterinik marlussunnik kujasinnerusoq. Nunaqarfeeqqani ilaqutariit ikittuinnaapput, tamarmik ataatsimik ajoqeqarlutik ulluinnarni meeqqanik atuartitsisartunik sapaammilu naalagiar-titsisartunik.

Eqimi ajoqitut atorfik 1945-mi atorunnaarsinneqarpoq, tassanilu najugaqartut Avannarlernut nuuttariaqarsimapput Guutip oqaasii tusarsinnaajumallugit meeqqamillu atuartinneqarnissaat kissaatigalugu. Ukiut 15-it qaangiummata pisortat Avannarliit pillugit taamatoqqissaaq aalajangiipput – assinganik kinguneqartumik: Tassa ilaqutariit Eqimeersut Avannarlerneersullu tamarmik Ilimanamut nutsermata.

1960-ikkunni Ilimanaq aalisakkeriveqarami eqeersimaarfitut qitiuvoq pingaaruteqarluartoq. Aalisartut qalerallitatik aalisakkerivimmuut toqqaannartumik tunisarpaat, piniartullu pisiniarfimmut ameerniarsinnaallutik. Aalisakkeriviup qullukkiat Kalaallit Nunaat tamakkerlugu tusaamasaapput atuarfimmilu atuartut amerlaqaat.

1970-ikkut missaanni nunaqarfimmit nutserarnek anertuseqaaq, tassa innuttaasut sisamararterutaasa missaat illoqarfimmut nunaqarfiup kujalianut Qasigiannuanut nutsermata, tassani raajaleriffik pilersinneqartoq nutaaliaq sulisussanik amigaaqarfat.

Nunaqarfimmilu tunisassiorfiup matunerata kingorna innuttaasut 50-iinnanngorsimapput. Nukissallilli annertuumik suliniuteqarnerisigut nunaqarfiup inuerukkiartornera illuanut saatinniarneqarpoq, nunaqarfillu siuarsaqqinniarnearluni. Realdaniap qinnuigisimavaanga Ilimanami inuuneq pillugu uppersaasatissamik takutitseqqullunga, tamannalu pivooq nunaqarfiup ataannarsinnaanerata nalorinartoqaleruttornerani.

Neriuppunga atuagaq una iluaqutaassasoq uppersaasaatalluni nunaqarfik nappaqqinneqartoq qanoq innermiiniit nappaqqinneqarsinnaasimasooq.

Henrik Saxgren

